

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛІСТИКА

ГРИШКО І. К.,
аспірантка кафедри криміналістики
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3.31>

**ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ
РОЗСЛІДУВАННЯ САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ
ТА САМОВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА**

Стаття присвячена дослідженню ролі тактичних операцій у підвищенні ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Проведено аналіз наукових підходів до проблем ефективності розслідування за допомогою тактичних операцій, висловлено своє авторське бачення цієї проблематики. Запропоновано розглядати ефективність розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва як кінцевий бажаний результат цілеспрямованої, системної діяльності суб'єктів досудового розслідування (слідчих, детективів НАБУ, ДБР), яка полягає у збиранні, дослідженні доказів, встановленні об'єктивної істини у справі, вирішенні завдань розслідування, завдяки раціональному використанню ними оптимальної сукупності певних дій і (або) заходів, що призводить до одержання очікуваних успішних результатів (наслідків) кримінальних проваджень. Розглянуто специфіку формування та реалізації тактичних операцій під час розслідування досліджуваних злочинів. Обґрунтовується, що роль тактичних операцій у розслідуванні самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва полягає у тому, що вони слугують: 1) засобом оптимізації та удосконалення методики розслідування цього злочину; 2) раціональним засобом підвищення ефективності розслідування розглядуваного злочину; 3) засобом поліпшення результативності розслідування цього злочину; 4) найбільш раціональною формою використання засобів професійними учасниками кримінального провадження (слідчими, детективами НАБУ, ДБР); 5) діяльнісним засобом вирішення тактичних завдань цього злочину; 6) інформативно-пізнавальним засобом отримання ефективних результатів по збиранню доказів; 7) засобом тактичного впливу та зміни в кращий бік слідчої ситуації. Визначено перспективні напрями подальших досліджень розглядуваної проблематики.

Ключові слова: тактичні операції, ефективність розслідування, роль тактичних операцій, самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво, тактичні засоби розслідування.

Hryshko I. K. Tactical operations and their role in improving the efficiency of investigation of unauthorized occupation of land and unauthorized construction

The article is devoted to the study of the role of tactical operations in improving the efficiency of the investigation of unauthorized occupation of land and unauthorized construction. The analysis of scientific approaches to problems

of efficiency of investigation by means of tactical operations is carried out, the author's vision of this problem is expressed. It is proposed to consider the effectiveness of the investigation of unauthorized occupation of land and unauthorized construction as the final desired result of purposeful, systematic activities of pre-trial investigation (investigators, NABU detectives, SBI), which consists in collecting, examining evidence, establishing objective truth in the case tasks of the investigation, due to their rational use of the optimal set of certain actions and (or) measures, which leads to the expected successful results (consequence) criminal proceedings. The specifics of formation and implementation of tactical operations during the investigation of investigated crimes are considered. It's substantiated that the role of tactical operations in the investigation of unauthorized occupation of land and unauthorized construction is that they serve as: 1) a means of optimizing and improving the methodology of investigation of this crime; 2) a rational means of improving the efficiency of the investigation of the crime in question; 3) a means of improving the effectiveness of the investigation of this crime; 4) the most rational form of use of funds by professional participants in criminal proceedings (investigators, NABU detectives, DBI); 5) activity means of solving tactical tasks of this crime; 6) informative and cognitive means of obtaining effective results in gathering evidence; 7) a means of tactical influence and change for the better in the investigative situation. Perspective directions of further researches of the considered problems are defined.

Key words: *tactical operations, efficiency of investigation, role of tactical operations, unauthorized occupation of land and unauthorized construction, tactical means of investigation.*

Вступ. Однією із визначальних тенденцій розвитку сучасної криміналістики та слідчої практики є розроблення проблем підвищення ефективності боротьби зі злочинністю саме шляхом впровадження комплексних тактичних засобів, пов'язаних із вирішенням окремих тактичних завдань, зумовлених слідчими ситуаціями [1, с. 23–27]. При цьому комплексний підхід у розслідуванні злочинів має давнє історичне коріння, оскільки зародження перших методів протидії злочинності тісно пов'язане з виникненням спеціальних прийомів і засобів ведення розслідування, у тому числі й комплексного спрямування [2, с. 11]. Сьогодні серед теоретичних проблем криміналістичної тактики викликає інтерес концепція тактичних операцій як своєрідної форми розслідування, що об'єднує організаційні, слідчі та оперативно-розшукові дії для швидкого й ефективного вирішення слідчих завдань [3, с. 68].

Розвиток криміналістичної тактики характеризується розробкою найбільш доцільних комплексів слідчих дій, оперативно-розшукових та організаційних (чи організаційно-технічних) заходів стосовно окремих тактичних завдань розслідування і слідчих ситуацій [4, с. 147]. У цьому аспекті особливої уваги набувають тактичні операції, які виступають ефективним засобом реалізації методів досудового розслідування, вирішення окремих тактичних завдань і створення сприятливих умов для розслідування, шляхом економії часу та зусиль суб'єктів досудового розслідування.

Водночас у реаліях сьогодення існує низка проблем, що стосуються використання тактичних операцій під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, які залишаються нерозробленими та дискусійними. Вивчення та аналіз криміналістичних джерел, практики свідчить про те, що слідчі постають перед суттєвими труднощами під час виявлення та розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, що пов'язано із недосконалістю чинного законодавства, відсутністю досвіду розслідування, наукових розробок і методичних рекомендацій [5, с. 69]. Крім цього, під час розслідування таких злочинів спостерігається тенденція відставання теоретичних розробок тактичних операцій від можливостей їх практичного застосування, є певні складнощі їх практичної реалізації, зумовлені об'єктивними та суб'єктивними при-

чинами. Однак однією із важливих проблем, що потребують негайного вирішення, є дослідження ролі та призначення тактичних операцій у підвищенні ефективності розслідування злочинів, їх оптимізації. Тому проблематика розроблення тактичних операцій та їх ролі у підвищенні ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва є цілком виправданою, актуальною і тісно пов'язаною з оптимізацією процесу розслідування цих злочинів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ролі та значення тактичних операцій під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, застосування яких спрямовано на оптимізацію слідчої діяльності, підвищення ефективності та якості процесу кримінального провадження. Також ставиться за мету дослідження проблем ефективності розслідування таких злочинів, вирішення тактичних завдань за допомогою застосування тактичних операцій як одного із різновидів тактичних засобів. Вивчення та аналіз окреслених проблем спрямовані на удосконалення та підвищення ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Розглядаючи проблеми підвищення ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, слід враховувати основні положення теорії тактичних операцій, які є більш загальними відносно зазначеної проблематики. У зв'язку з цим заслуговують на увагу фундаментальні положення теорії тактичних операцій (В.П. Бахін, Р.С. Белкін, А.В. Дулов, В.А. Журавель, І.М. Комаров, В.О. Коновалова, М.В. Салтєвський, М.О. Селіванов, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько, В.І. Шиканов, Н.П. Яблоков та інші). Окремі питання розслідування злочинів у сфері земельних відносин, зокрема самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, висвітлювалися у наукових доробках Я.О. Дякіна, А.М. Ізовіти, М.М. Паховича, Є.В. Пряхіна, Р.Л. Степанюка, І.С. Тальянчука, О.С. Тарасенка, Н.М. Татарина та інших. Однак у криміналістичній доктрині та практиці розслідування злочинів питання ролі тактичних операцій у підвищенні ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва залишається недослідженим.

Результати дослідження. Побудова будь-якої наукової концепції передбачає формулювання поняття досліджуваної категорії. Це аксіоматичне твердження характерне й для тактичної операції, визначення поняття якої має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Водночас, розглядаючи підходи до формулювання визначення «тактичної операції», необхідно враховувати, що сьогодні в теорії криміналістики поняття цієї категорії є одним із найбільш дискусійних, і це не може не позначитися на остаточному розробленні й дослідженні теорії тактичних операцій [6, с. 23].

У криміналістиці вважається, що батьком та основоположником концепції тактичних операцій є А.В. Дулов, який першим звернув увагу на те, що тактика обмежується лише розробкою тактичних рекомендацій стосовно проведення окремих слідчих дій. Своєю чергою таке спостереження стимулювало до розробки комплексів слідчих, оперативно-розшукових, ревізійних та інших дій, які він запропонував називати «тактичні операції» [1]. Вказана пропозиція щодо оптимізації розслідування стала новелою у процесі розслідування злочинів саме шляхом комплексного застосування системи слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів. Іншу позицію зайняв Р.С. Белкін, який пов'язував виникнення тактичних операцій зі «слідчими хитрощами» та «психологічними пастками» [7, с. 670–673; 8, с. 202–208]. Позиція науковця знайшла підтримку серед криміналістів, а саме в роботах І.М. Комарова, який дійшов висновку, що саме ця дискусія і привела до виникнення реальних уявлень про тактичні (криміналістичні) операції як комплексні засоби досудового розслідування [9, с. 18].

З огляду на викладене ці положення стали базовими та своєрідними відправними точками для подальшого формування уявлень сутності тактичних операцій. Попри це, науковці донині не дійшли єдиного розуміння тактичної операції, адже і сьогодні у криміналістичній літературі зустрічаються різні терміни, якими позначається таке явище, зокрема: «криміналістична операція», «криміналістична тактична операція», «стратегічна операція», «спеці-

альна операція», «методична операція», «слідча операція», «тактичний (криміналістичний) комплекс» та інші. Однак така термінологічна розбіжність цілком виправдана і пов'язана з етапом формування теорії тактичних операцій. Крім цього, найбільш вдалим, оптимальним для позначення комплексу процесуальних дій, заходів, спрямованих на вирішення окремих тактичних завдань, слід визнати усталений термін «тактична операція» [2, с. 93]. Слушним є також зауваження, що потрібно вживати саме такі терміни, оскільки решту можна віднести до розряду авторських новацій, які потребують більшого часу для усвідомлення [10, с. 206].

Слід зазначити, що визначення та аналіз основоположних наукових підходів вчених-криміналістів сприяє повному та всебічному розумінню призначення тактичної операції для практики розслідування злочинів, у тому числі й самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Так, А.В. Дулов під тактичною операцією розуміє сукупність слідчих, оперативних ревізійних та інших дій, які розробляються і проводяться за єдиним планом під керівництвом слідчого з метою реалізації такого тактичного завдання, яке не може бути вирішене провадженням у справі окремих слідчих дій [11, с. 44]. У цьому аспекті тактичну операцію розглядає й М.О. Селіванов, а саме як оптимальну сукупність слідчих та інших дій, передбачених нормами права [12, с. 92].

Досить своєрідний підхід до розуміння тактичної операції висловлював М.П. Яблоков, який вказував, що тактична операція – це система різного роду взаємозалежних дій, прийомів (не лише слідчих, а й оперативно-розшукових), об'єднаних єдиним задумом і керівництвом, які проводяться для вирішення таких слідчих завдань, які не можуть бути вирішені окремими або навіть декількома, але неузгодженими слідчими діями або тактичними й оперативно-розшуковими прийомами [13, с. 199]. Своєю чергою В.М. Шевчук тактичну операцію визначає як криміналістичний комплекс організаційно-тактичної спрямованості, який являє собою систему слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційно-технічних та інших заходів, зумовлених слідчою ситуацією і пов'язаних з вирішенням окремого тактичного завдання [2, с. 193]. В.Ю. Шепітько вказує, що тактична операція – це поєднання однойменних або різнойменних слідчих дій, оперативно-розшукових, організаційних заходів, спрямованих на виконання проміжного завдання розслідування у певній слідчій ситуації, науковець визначає ще і поняття типової тактичної операції [14, с. 179].

Приєднуючись до вищезазначених наукових позицій, В.А. Журавель акцентує увагу на тому, що найбільш усталеними й апробованими криміналістичними засобами здійснення досудового розслідування заведено вважати системи слідчих дій і тактичні операції. Причому їх потрібно розглядати не як криміналістичні категорії, що конкурують між собою, а навпаки, як засоби, що доповнюють один одного, що в сукупності утворюють єдиний, найбільш ефективний механізм отримання інформації, необхідної для розслідування злочинних проявів [10, с. 197–198, 206].

Таким чином, на наш погляд, *тактична операція* – це система слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційно-технічних та інших заходів, зумовлених слідчою ситуацією і пов'язаних з вирішенням окремого тактичного завдання, спрямованих на оптимізацію розслідування злочинів шляхом підвищення ефективності та результативності цього процесу.

В умовах сьогодення нагальною потребою слідчої практики та сучасного розвитку криміналістики є дослідження ролі та значення тактичних операцій у підвищенні ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. З огляду на наведене для вирішення завдань підвищення ефективності досудового розслідування повинні бути розроблені та запроваджені ефективні тактичні засоби розслідування злочинів, серед яких особлива роль належить тактичним операціям, успішна реалізація яких дасть можливість суттєво оптимізувати процес досудового розслідування досліджуваних злочинів [15, с. 26].

Дослідження цієї проблематики передбачає аналіз та з'ясування сутності терміну «ефективність» стосовно процесу розслідування злочинів. Так, в економічній літературі під ефективністю розуміється результативність певної дії, процесу, що вимірюється співвідно-

шенням між отриманим результатом і витратами (ресурсами), що його спричинили [16, с. 9]. У цьому аспекті з метою підвищити ефективність конкретного виду діяльності визначаються конкретні заходи, що сприяють процесу розвитку, і відсікаються ті з них, що ведуть до регресу [17, с. 208]. Ефективність – це показник прагнення до кінцевого результату, але не сам результат, а лише варіант правильності, точність на пряму до нього (кінцевого результату) [18, с. 175]. Вбачається, що правильним є судження, що ефективність доцільно визначати як досягнення максимально можливого результату від впровадження наукових розробок [19, с. 52]. Ці положення стосуються і реалізації тактичних операцій, які розв'язують тактичні завдання і впливають на процес розслідування, підвищуючи його ефективність.

Розглядаючи ефективність, варто враховувати, що така категорія співвідноситься із поняттям «якість розслідування». У цьому аспекті важливе значення має не тільки кількість залучених ресурсів, але і якість їх використання, оскільки ефективність та якість пов'язані позитивним результатом, досягнутим шляхом законного, швидкого, повного, неупередженого, об'єктивного розслідування [15, с. 29]. У цьому сенсі Є.П. Іщенко зазначає, що якісне розслідування конкретного кримінального провадження передбачає: 1) детальне планування, опрацювання висунутих версій; 2) співробітництво слідчого з експертами, спеціалістами, які мають належну професійну підготовку і досвід роботи за спеціальністю; 3) наявність техніко-криміналістичного забезпечення, адекватних тактичних прийомів проведення слідчих дій [20, с. 124]. Так, В.Ю. Шепітько та Г.К. Авдєєва зазначають, що якість та ефективність боротьби зі злочинністю залежить від інноваційної діяльності в органах правопорядку [21, с. 12]. Впровадження інновацій у досудове слідство є підґрунтям для підвищення якості та ефективності розслідування злочинів. У цьому аспекті під інноваціями на досудовому слідстві розуміють розроблені та впроваджені в слідчу практику нові сучасні методи, прийоми, технології, технічні засоби, прилади, апаратуру, інструменти, метою яких є оптимізація розслідування, підвищення якості та ефективності слідчої діяльності, зменшенні помилок [22, с. 40–42].

Очевидним є те, що розслідування злочинів – комплексна, складна та багатопланова діяльність, від ефективності якої залежить успіх боротьби зі злочинними проявами. У цьому плані ефективність доцільно розглядати у контексті досудового розслідування. Так, під ефективністю досудового розслідування потрібно розуміти рівень досягнення мети та завдань стадії попереднього розслідування в результаті законних, оптимальних і раціональних організаційних, процесуальних дій слідчого [23, с. 22]. При цьому вказівка на ефективність розслідування міститься у кримінальному процесуальному законодавстві України, а саме у частині 4 статті 38 КПК України зазначається, що орган досудового розслідування зобов'язаний застосувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування. На наш погляд, викладені обставини стосуються безпосередньо тактичних операцій, оскільки оптимальне поєднання та реалізація у практичній діяльності системи дій і (або) заходів різного спрямування слідчими, детективами НАБУ, ДБР призводить до підвищення ефективності розслідування кримінальних проваджень.

Крім того, у спеціальній літературі вказується, що зміст поняття ефективності полягає в цінності створення того, чого на цей момент нема, але що може з'явитись, якщо докласти зусиль, вчинити для досягнення бажаного результату певні дії [24, с. 127]. Вказане судження цілком відповідає сучасним реаліям розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, що сьогодні є складним та трудомістким процесом, який характеризується досить незначною ефективністю, адже наявні тактико-криміналістичні комплекси, серед яких особливе значення мають тактичні операції, нераціонально використовуються на практиці.

Значний науковий та практичний інтерес становить визначення складових елементів, що входять до змісту ефективності розслідування. Враховуючи вищевикладене, можемо зазначити, що ефективність розслідування значить: 1) наявність достатньої кількості ресурсів, які залучені у процесі розслідування (кадрові, технічні, матеріальні та інші); 2) алгоритмізація процесу розслідування та оптимальне використання наявних ресурсів; 3) належна

професійна підготовка учасників кримінального провадження (слідчих, детективів НАБУ, ДБР); 4) взаємодія та співробітництво з експертами, спеціалістами, фахівцями інших галузей; 5) забезпечення повного, неупередженого, у розумні строки та відповідно до вимог законодавства розслідування; 6) використання оптимальної сукупності дій і (або) заходів; 7) мінімальна кількість витрачених ресурсів для отримання успішних результатів (наслідків).

На наш погляд, *ефективність розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва* – це кінцевий бажаний результат цілеспрямованої, системної діяльності суб'єктів досудового розслідування (слідчих, детективів НАБУ, ДБР), яка полягає у збиранні, дослідженні доказів, встановленні об'єктивної істини у справі, вирішенні завдань розслідування, завдяки раціональному використанню ними оптимальної сукупності певних дій і (або) заходів, що призводить до одержання очікуваних успішних результатів (наслідків) кримінальних проваджень. Таким чином, необхідність з'ясування ролі тактичних операцій у підвищенні ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва є цілком очевидною та не викликає сумнівів.

Приступаючи до дослідження ролі тактичних операцій у підвищенні ефективності розслідування, варто згадати думку В.О. Коновалової, яка зазначає, що наукові дослідження під час розроблення тактичних операцій мають бути орієнтовані на побудову тактичних операцій стосовно розслідування окремих видів злочинів, особливо на початкових етапах їх розслідування, де тактичні операції можуть перешкоджати втраті важливої інформації [25, с. 348–349]. Варто зауважити, що передусім побудова тактичних операцій має відбуватися відповідно до особливостей різновиду певного злочину та тактичних завдань, які із нього випливають. У цьому аспекті тактичні операції слід розробляти у контексті формування відповідної видової або підвидової методики (мікрометодики), тобто вони мають бути їх невіддільним складником [26, с. 204–222]. Таким чином, простежується взаємозв'язок між тактичними операціями та певним видом злочину, індивідуальні особливості якого впливають на побудову, планування тактичних операцій, що має вагоме значення у процесі розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва.

Навіть більше, вибір тактичних операцій зумовлений криміналістичною характеристикою цього злочину. Так, Б.В. Щур наголошує, що якщо криміналістична характеристика виконує свою практичну (прагматичну) функцію, вона є частиною окремої криміналістичної методики, оскільки вона використовується в слідчій діяльності під час проведення досудового слідства і є належним інструментом у розслідуванні [27, с. 136]. У цьому сенсі криміналістична характеристика, будучи доволі новою категорією криміналістики, сприяє розробленню методики розслідування окремих видів злочинів та визначає напрями розслідування таких злочинів. Водночас сьогодні немає єдності у визначенні поняття криміналістичної характеристики злочину. Однак в узагальненому розумінні криміналістична характеристика – це система узагальнених даних про найбільш типові криміналістично значущі ознаки певного виду (групи) злочинів [28, с. 7–9].

Слід зазначити, що метою криміналістичної характеристики злочинів є оптимізація процесу розслідування злочину. У структурі такої характеристики вирізняють такі основні структурні елементи: 1) спосіб вчинення злочину; 2) спосіб приховування злочину, маскування; 3) типові матеріальні сліди злочину; 4) характеристика особи злочинця; 5) характеристика особи потерпілого; 6) обстановка вчинення злочину (час, місце тощо). На наш погляд, *криміналістична характеристика самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва* – це система відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів цього виду, що відбиває закономірні зв'язки між ними і слугує побудові й перевірці слідчих версій у розслідуванні конкретних злочинних проявів. Криміналістична характеристика цього злочину служить інформаційною базою для побудови тактичних операцій, що дозволяє не тільки формувати моделі вирішення системних завдань, а й забезпечувати необхідною інформацією увесь процес розслідування.

Знання слідчим криміналістичної характеристики дозволяє точніше оцінювати слідчу ситуацію, обґрунтовано будувати слідчі версії, оптимально організувати й цілеспрямовано

вано планувати розслідування, обирати найефективніші тактичні операції. Як видається, у криміналістичному плані специфіка та особливості ознак виду злочину впливають передусім на формування тактичних операцій і визначають їх структурний склад. Особливість криміналістично значущих ознак певного виду злочину полягає також у специфічності їх пояснення, встановленні зв'язків між ними та, як наслідок, індивідуальності формування й реалізації тактичних операцій [2, с. 232–235].

З'ясування, виявлення, узагальнення і використання криміналістичних особливостей злочинів надають змогу зібрати та отримати нові дані, які можуть бути використані для удосконалення методів розслідування. У цьому сенсі вбачається можливість оптимізації прийомів та способів розслідування шляхом вибору комплексу необхідних слідчих дій [29, с. 113]. Крім цього, вибір проведення тактичної операції визначається змістом і характером конкретної слідчої ситуації. Тому врахування та розуміння таких обставин дають змогу підвищувати ефективність тактичних операцій, що сприятливо впливатимуть на процес розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне зазначити, що *роль тактичних операцій у розслідуванні самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва* полягає у тому, що вони є: 1) засобом оптимізації та удосконалення методики розслідування цього злочину; 2) раціональним засобом підвищення ефективності розслідування розглядуваного злочину; 3) засобом поліпшення результативності розслідування цього злочину; 4) найбільш раціональною формою використання засобів професійними учасниками кримінального провадження (слідчими, детективами НАБУ, ДБР); 5) діяльним засобом вирішення тактичних завдань цього злочину; 6) інформативно-пізнавальним засобом отримання ефективних результатів по збиранню доказів; 7) засобом тактичного впливу та зміни в кращий бік слідчої ситуації.

Висновки. Таким чином, проведення дослідження надало можливість дійти висновку, що ефективність розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва слід розглядати як певний сприятливий результат (наслідок) професійної діяльності учасників кримінального провадження, який має стійкий позитивний ефект. Крім цього, роль та призначення тактичних операцій у розслідуванні самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва полягає у тому, що вони є: засобом оптимізації та удосконалення методики розслідування; цілеспрямованим засобом підвищення ефективності розслідування; засобом поліпшення результативності розслідування; найбільш раціональною формою використання засобів суб'єктами досудового розслідування; діяльним засобом вирішення тактичних завдань; інформативно-пізнавальним засобом отримання ефективних результатів по збиранню доказів; засобом тактичного впливу на слідчу ситуацію.

З огляду на викладене зазначені обставини свідчать про можливість тактичних операцій виступати важливим тактичним інструментом (засобом) слідчого, оптимальне використання якого на практиці, суттєво підвищує ефективність розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Тому повнота, всебічність та ефективність розслідування таких злочинів багато в чому залежать від правильно обраної системи слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших заходів, спрямованих на вирішення тактичних завдань, що формується під впливом різноманітних особливостей цього злочину. Отже, проблеми тактичних операцій та їх ролі у підвищенні ефективності розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва є перспективним напрямом наукових розробок у криміналістиці, який визначає необхідність їх подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Дулов А.В. О разработке тактических операций при расследовании преступлений. *50 лет советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия*. Ленинград : Ин-т усовершенствования следств. работников и МВД, 1972. С. 23–27.

2. Шевчук В.М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2013. 440 с.
3. Коновалова В.Е. Концепция криминалистической тактики: прогнозы развития. *Актуальні проблеми криміналістики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Харків : Гриф, 2003. С. 66–74.
4. Шепітько В.Ю. Криминалістика: курс лекцій. Изд. 3-е. Харьков : Одиссей, 2006. 367 с.
5. Степанюк Р.Л., Заяць Д.Д. Особливості порушення кримінальної справи про самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. Харків, 2009. Вип. 44. С. 69–73.
6. Шевчук В.М. Наукові підходи до розуміння тактичної операції. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків, 2012. Вип. 12. С. 22–33.
7. Белкин Р.С. Курс криминалистики: учебное пособие для вузов. 3-е издан. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 837 с.
8. Белкин Р.С. Курс криминалистики в 3 т. / Москва : Юристь, 1997. Т 3. Криминалистические средства, приемы, рекомендации / под общ. ред. Р.С. Белкина. 480 с.
9. Комаров И.М. Проблемы теории и практики криминалистических операций в досудебном производстве : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. Барнаул, 2003. 36 с.
10. Журавель В.А. Системи слідчих дій та тактичні операції в структурі окремої криміналістичної методики розслідування злочинів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2009. № 2(57). С. 197–208.
11. Дулов А.В. Тактические операции при расследовании преступлений: монография. Минск : Изд-во БГУ, 1979. 128 с.
12. Селиванов Н.А. Советская криминалістика: система понятьий. Москва : Юрид. лит, 1982. 152 с.
13. Криминалістика: учебник. / под. ред. Яблокова Н.П. 2-е изд. перераб и доп. Москва: НОРМА, 2008. 400 с.
14. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Харків : Харків юридичний, 2007. 432 с.
15. Зникин В.К. Понятие эффективности и качества предварительного расследования. *Вестник Томского государственного университета*. 2014. № 1(11). С. 25–32.
16. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств : теорія, методика, аналіз : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 292 с.
17. Демченко А.О., Момот О.І. Про сутність понять «ефективність» та «результативність» в економіці. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 3(33). С. 207–210.
18. Батракова Т.І. Сутність поняття «економічна ефективність» діяльності підприємства в ринкових умовах. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2015. № 1(69). С. 172–178.
19. Лисак В.Ю., Олійник О.С. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємства: методичні підходи. *Економіка та управління підприємствами*. 2017. № 1(06). С. 51–55.
20. Ищенко Е.П. К проблеме качества предварительного расследования преступлений. *Вестник университета им. О.Е. Кутафина (МГЮА)*. 2017. № 5. С. 120–134.
21. Шепітько В.Ю., Авдєєва Г.К. Проблеми застосування науково-технічних засобів та інноваційних продуктів у діяльності органів правопорядку. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. № 20. С. 11–26.
22. Шепітько В.Ю., Журавель В.А., Авдєєва Г.К. Інновації в криміналістиці та їх впровадження в діяльність органів досудового слідства. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2001. № 21. С. 39–45.
23. Зникин В.К. Некоторые проблемы эффективности и качества досудебного производства. *Уголовная юстиция*. 2014. № 1(3). С. 20–24.
24. Стеценко Ю.В. Ефективне досудове розслідування: зміст поняття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Ужгород, 2018. Вип. 49. С. 126–129.

25. Коновалова В.Е. Генезис криминалистической тактики. *Криміналістика XXI століття* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 листопада 2010 р.). Харків : Право, 2010. С. 347–350.

26. Журавель В.А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції: монографія. Харків : Вид. агенція Апостіль, 2012. 304 с.

27. Щур Б.В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : монографія. Харків : Харків юридичний, 2010. 320 с.

28. Коновалова В.Е., Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений : учебное пособие. Харьков : Юрид. Ин-т, 1985. 93 с.

29. Васильев А.Н., Яблоков Н.П. Предмет, система и теоретические основы криминалистики. Изд-во Моск. Ун-та, 1984. 143 с.

ПАСЬКО О. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики
та психології

(Одеський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.3.32>

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІЙ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Автором розглянуто сучасний стан професійної діяльності слідчих і необхідність відповідати сучасним інформаційним технологіям, які плінні та мінливі. Для цього працівник органів досудового розслідування повинен бути спроможним чітко визначати, обмірковувати та виконувати професійні функції сфери діяльності. У зв'язку із реорганізаційними етапами у Національній поліції України виникає нагальна потреба уточнення й узагальнення функцій слідчого відповідно до нових законодавчих змін у державі.

Тому автором визначені єдині та уніфіковані функції працівників слідства органів досудового розслідування з урахуванням чинного законодавства України та сфер діяльності: особистісної, соціальної та діяльнісної. Проаналізовано нормативно-правові акти, які визначають діяльність слідчого на предмет забезпечення груп функцій.

Дослідивши тлумачення терміна «функція», ми визначили, що вона реалізується шляхом виконання обов'язків у певних напрямках роботи. Зосереджується увага саме на обов'язках працівника органу досудового розслідування при виконанні посадових інструкцій відповідно до кола напрямів.

Запропоновано сфери діяльності функцій класифікувати на три сфери (особистісну, соціальну та діяльнісну) та п'ять груп, які поділяються на певні підвиди: гносеологічну (аналітичну, оцінну, креативну), операціональну (виконавчу, комунікативну, пошукову, розшукову, засвідчувальну, педагогічну), стратегіко-тактичну (діагностичну, прогностичну, рефлексійну, технологічну), управлінську (організаційну, розподіляючу, контролюючу, регулятивну, координаційну), профілактичну (запобіжну, захисну).

